

Tadqiqot.uz

ЎЗБЕКИСТОН ОЛИМЛАРИ ВА ЁШЛАРИНИНГ ИННОВАЦИОН ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАРИ МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Crossref

31 MAY
№28

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 28-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
15-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
28-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-15**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
28-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-15**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 28-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 май 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 14 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУСИҚА ВА ҲАЁТ

1. Adamboyeva Nazokat Sadullayevna MUSIQA DARSLARIDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH.....	7
2. Muyassarov Feruz Elmurod o'g'li KO'HNA SADOLAR OHANGRABOSI	9
3. Abduraxmanova Gavxar Aybekovna MUSIQA MADANIYATI DARSLARINI TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI.....	11
4. Раҳматова Наргиза Долибаевна, Габдульманова Ильнура Минисламовна ЁШЛАР ТАРБИЯСИДА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ТУТГАН ЎРНИ	12

МУСИҚА ВА ҲАЁТ

MUSIQA DARSLARIDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

Adamboyeva Nazokat Sadullayevna

Urganch shahar 24-sonli ixtisoslashgan

umumiy o'rta ta'lim maktabining

musiqa fani o'qituvchisi

Electron pochta:adamboyevanazokat@mail.ru.

Tel:+998 91 4224515

Annotatsiya: Maqolada ta'limda interfaol dasturiy vositalardan foydalanishning samaradorligi, interfaol texnologiyalarning asosiy konsepsiyasi, musiqa fanida interfaol dasturiy vositalarni yaratish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: miya hujmi, rol o'ynash, Singing Fa-Sol.

Darsdagi ishlar shunday bajarilishi kerakki, o'quvchi tayyor shaklda bilimlarni qabul qilmasin, balki yangi narsalarni qidirishga harakat qilsin, fikrlashni bilsin. Buning uchun yangi avlod standartlarida bir necha turdagi universal harakatlar shakllanadi; shaxsiy, kognitiv, tartibga soluvchi.

Ta'lim modellari, texnologiyalari va uslublarini yangilashga katta qiziqish mavjud. Hozirgi vaqtda ijodiy guruhlar tomonidan "Musiqa" fanidan o'quv-uslubiy to'plamlar ishlab chiqilgan bo'lib, ularda o'quvchilar uchun darsliklar va ijodiy daftarlar mavjud. Bu ularning mazmunini chuqur tushunishga yordam beradi. Shuningdek, pedagogicyangiliklarga, musiqao'qitishning interaktiv texnologiyalarini joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'qitishning interfaol usullarining asosiy farq qiluvchi xususiyati o'quv jarayonidagi talabalarning tashabbuskorligi, kollektiv ravishda ishlash qobiliyati va talabalarning bir-biri bilan va o'qituvchi bilan sheriklik aloqasi.

Musiqa darslarida faol qo'llaniladigan interfaol ta'limning bir necha usullari mavjud:

- miya bo'roni;
- guruhda ishlash (kichik guruhlarda);
- rol o'ynash o'yinlari;
- musiqiy portfel;

Miya hujumi vazifalari:

- guruhning barcha a'zolarini ishiga kiritish;
- ishtirokchilarning bilim darajasi va asosiy qiziqishlarini aniqlash;
- ishtirokchilarning ijodiy salohiyatini faollashtirish.

So'nggi paytlarda *o'quvchilar ishining guruh shakllari* maktab amaliyotida mustahkam o'nashdi. Guruh faoliyati ishda faol ishtirok etish uchun zarur bo'lgan fikr va harakatlar xilma-xilligini ta'minlashi kerak. Guruhda kognitiv qiziqish shakllanadi, motivatsiya kuchayadi, hissiyotlar uyg'onadi; bilim, har birining tajribasi boshqalarga taqdim etiladi.

Maktab amaliyotida o'quvchilarning o'quv ishlarining guruhli shakli o'quv muammolarini shakllantirish va hal qilishda, ertaklar va she'rlar, dramtizatsiyalarni tayyorlashda, berilgan mavzu bo'yicha hikoyalarni yoki tanlangan qahramon. Guruh umuman olganda o'quv faoliyatini shakllantirishda ssenariy muallifi, rejissyor, aktyor, tanqidchi rolini bajaradi. Barcha sinf o'qituvchilariga ta'lim, muammoli, ijodiy masalani echishda istalgan fan bo'yicha o'quv jarayonini tashkil etishda guruhli ishlarni tizimli ravishda kiritishni tavsiya etish mumkin.

Musiqa darslarida yana bir qiziqarli usul - bu **rol o'ynash**.

Rolli o'yin - bu ishtirokchi o'ziga xos bo'lmagan rolni bajaradigan, g'ayrioddiy tarzda harakat qiladigan vaziyat. Bu o'zingizni turli vaziyatlarda tasavvur qilish, o'zingiz tutgan rolga qarab xatti-

harakatlaringizni modellashtirishga imkon beradi.

Rolli o'yinning ijobiy jihatlari:

Tayyorgarlik jarayonida va o'yin jarayonida talabalarning bilimlari chuqurlashadi, musiqani anglash manbalari doirasi kengayadi.

Ishning o'yin shakli o'quvchilarning aqliy faoliyatini keskinlashtiradigan ma'lum bir kayfiyatni yaratadi.

Jamoa bilan ishlash sizga ishbilarmonlik aloqalarini o'rgatishga, jamoat oldida nutq so'zlashda tajriba berishga imkon beradi.

O'qituvchining vazifasi shundaki, u ishtirokchilarga vaziyatlarda o'zini tutishning yangi shakllarini qabul qilish imkoniyatini beradi, muayyan hayotiy vaziyatda o'zini tutishini belgilaydi. O'qituvchi ishtirokchilarga rolni o'rgatadi va ko'rsatma beradi.

Musiqa darslarida o'quvchilar qanday rollarni o'ynashi mumkin?

Haqiqiy inson (bastakor, shoir, rassom, dirijyor, ssenariy muallifi va boshqalar)

"Intervyu" – o'quvchilar boshqa davrning bastakori, rassomi, shoiri, yozuvchisiga savollar berishadi. O'yin davomida bolalar o'rganishadi, yangi narsalarni eslashadi, g'ayrioddiy vaziyatlarda harakat qilishadi, g'oyalar, tushunchalar zaxiralarini to'ldiradilar, tasavvurni rivojlantiradilar. Musiqa darslarida, mavzularni o'rganish uchun turli xil o'quv dasturlaridan foydalanish mumkin, masalan: "Shishkin o'rmoni maktabi", "Singing Fa-Sol", "Ko'ngilochar san'at akademiyasi".

Ushbu videolarning barchasi boshlang'ich maktab va o'rta maktab o'quvchilari uchun mos keladi. Ushbu videofilmlarda o'quvchilar musiqiy savodxonlik, musiqaning turli janrlari, musiqa tarixidan qiziqarli va kulgili faktlar bilan tanishadilar va nodir musiqa asboblari va uslublari bilan tanishadilar.

Xulosa qilib shuni ta'kidlashni istardimki, musiqa o'qitish amaliyotida o'qitishning interaktiv usullaridan foydalanish o'quvchilarning intellektual faolligini oshirishga, shu sababli dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Hatto eng passiv talabalar ham katta ishtiyoq bilan faol faoliyat bilan shug'ullanadilar, ularda o'ziga xos fikrlash qobiliyatlari, echilayotgan muammolarga ijodiy yondoshish rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G.M.Sharipova, D.F.Asamova, Z.L.Xodjayeva: MUSIQA O'QITISH NAZARIYASI METODIKASI.
2. O.Fayzievva boshqalar.«O'zbekistan maktablarida musiqiy nafosat tarbiyasini tashkil etish buyicha metodik qo'llanma».

КО'ННА САДОЛАР ОНАНГАРАБОСИ

Мuyassarov Feruz Elmurod o'g'li
Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek
milliy muniqa san'ati instituti 4-bosqich talabasi
Telefon: +998936820542

Annotatsiya: Ushbu maqolaning asl mohiyati nafaqat ud cholg'usini tasvirlab berish, balki uning O'zbekistonda, umuman bizni hududimizda tarqalishi, milliy cholg'u asboblari qatoriga kirib kelishi xususida.

Kalit so'zlar: *qora daraxt, kosaxona, enli dasta, borbad, lyutniya, kvarta, shashtor.*

Qadim Turon eli milliy an'analarga va qadriyatlarga juda boy o'lka hisoblanadi. Bu yerlarda ko'plab san'atlarni gullab yashnaganiga guvoh bo'lishimiz mumkin. Undan tashqari ilm-u fan taraqqiyotining yuksalganini al-Beruniy, al-Xorazmiy, Ibn Sino, Farobiy, Mirzo Ulug'bek kabi qomusiy olim-u fozil bobokalonlarimizning ilmiy izlanishlaridan bilsa bo'ladi. San'at va madaniyat sohasi, ayniqsa musiqa san'atiga bo'lgan xalqimizning o'zgacha mehri bugun yoki kecha uyg'onib qolgani yo'q. Necha yuz yillardan beri bizga ota bobolarimizdan qolib kelayotgan tarixiy meros sanaladi.

Ayniqsa cholg'u ijrochiligi xususida ko'plab manbaalar topilgan. Bu borada Ayritom frizi guvohlik beradi. 1933-yilda Mixail Yevgenivich Masson rahbarligida Termiz arxeologiya kompleks ekspeditsiyasi Ayritomda qazish ishlari olib borgan, unda I-II asrlarga oid bo'lgan "qo'shnay", "chiltor", "ud", "nog'ora", chalayotgan sozandalar haykalchalari aks etgan frizlar topishgan. Demak o'sha davrlarda ham quyidagi cholg'ular eng mashhur cholg'u asboblari sanalgan. Ular orasida ud cholg'usi haqida Farobiy "Cholg'ularning podshosi" deya ta'rif berganlar.

O'rta Osiyoda ham ud cholg'usini "borbad" deb atashgan. Bu Sosoniylar sulolasidan bo'lgan Xusrav Parvez II saroyidagi iqtidorli va tarixiy musiqachi Borbad Marvaziy nomiga qo'yilgan. Chunki Borbad Marvaziy ud cholg'usida ijod qilgan, unda kuy ijro etganida barcha barchani o'ziga maftun etib qo'yar edi. U dunyoviy musiqalarning asoschisi edi.

Ud arabcha so'z bo'lib, uning lug'aviy ma'nosi turlichadir. Ya'ni ud avvalo qora daraxtdan yasalgan bo'lmog'i va ud iborasi to'y, bayram, xursandchilikni ifodalovchi "iyd" iborasining ma'lum shaklidir. Bu o'rinda xushchaqchqlik kayfiyatini bag'ishlovchi soz ma'nosida kelishi ham mumkin. Borbad ma'nosida ham quydagicha talqin qilinadi. Bar – qomat, bad – o'rdak. Ma'nolarida keladi. U o'rdak qomatiga o'xshagani uchun ham shunday nomlangan.

Ud torlimezrobli qadimiy musiqa asbobi. Arab, turk, fors, kazkaz (ozarbayjon, arman) va Markaziy Osiyo (O'zbek, tojik) xalqlarida keng qo'llaniladi. Katta, noksimon va yupqa qopqoqli kosaxona, kalta va enli dastaga ega.

Kosasi – bir-biriga yopishtirilgan bir necha (10-12) qovurg'asimon taxtachadan iborat. Ustiga yog'ochdan tayyorlangan qopqoq zich qilib biriktiriladi. Qopqoqda uchta rezonator – ovoz tabranib chiqadigan teshik bo'lib, ustiga torlar tayanadigan xarrakni zich qilib tutashtiriladi.

Dastasi – kosaga mahkam biriktirilib, parda bog'lanmaydi. U g'ijjak dastasiga o'xshab sof, tekis bo'ladi. Udning bosh qismi torlarni mahkamlash va tortish uchun mo'ljallangan bo'lib, unga 11 ta yog'och o'rnatilgan. Udning bosh qismi bilan dasta tutashgan yerda shayton xarrak joylashgan. U ochiq torlarni tayanchi hisoblanadi. Udning ishchi qismi ana shu yerdan boshlanadi.

Tovushi yumshoq va mayin. Sharq musiqa nazariyasi (tovushqator, parda, maqomlar) masalalarini sharhlab berishda Farobiy, Ibn Sino, Safiuddin al Urmaviy, ash-Sheroziy va boshqalarning risolalarida u yetakchi soz hisoblangan. Uning dastlab 4 tori bo'lganligi, Ziryob ismli (XIX asr) sozanda (ayrim manbalarda Farobiy) tomonidan 5-tor qo'shilganligi ma'lum. Torlar kvarta bo'ylab sozlanib, fors va arabcha hod, zir, masna, masla, bam deb nomlangan. Ud pardalari esa mutlaq (ochiq tor), zoir (ochiq torga nisbatan orttirilgan), mujannab (qo'shni parda), sabobba (ko'rsatkich barmoq bilan bosiladigan), vustai furs (o'rta barmoq bilan bosiladigan fors pardasi), vustai zalzal (zalzalga nisbat berilgan parda), binsir (to'rtinchi barmoq bilan bosiladigan parda), xinsir (jimjiloq barmoq bilan bosiladigan parda) deb yuritilgan. Risolalarda pardalar abjad tartibida arabcha harflar bilan belgilangan. Hozirda qo'llaniladigan ud pardasiz va 11 torli. Ulardan 5 tasi juft torlardan, pastki tori esa bitta bo'ladi.

Hozirgi o'zbek milliy akademik drama teatrida Navoiy spektaklli bo'lgan. Unda Navoiy rolini

Abror Hidoyatov va Olim Xo'jayevlar o'ynaganlar. Olim Xo'jayev o'ynaganlarida Toshkentda Murodbeyli (Murodbekli) degan sozanda yashagan. Murodbeyli navoiy spektakliga maxsus taklif qilinadi. Kelib, Navoiy she'r o'qiyotgan paytda turk ohanglari asosida badiha qiladi. O'sha vatdan bu narsa an'ana bo'lib qoldi. Maxsum Yunusov O'zbekiston televideniyasini adabiy ko'rsatuvlar tahririyatini bosh rejissorlaridan biri bo'ladilar. Bobur, Navoiy, Layli va Majnun video filmlarini bu odam television varyantini yaratgan. Ana shu yerda ud boshida titrda ketadi. Shu bilan odamlada fikr paydo bo'lganki bu turk, ozorlarni cholg'usi ekan degan fikr paydo bo'lgan, vaholanki Dervish Ali Changiyni risolalarida ud cholg'usi shu Farobiy davridan Markaziy Osiyo hududida ayniqsa Xurosonda Navoiy davrlarida ham ud cholg'usi tilga olingan, davrlar o'tishi bilan uni o'rnini boshqa cholg'ular egalladi: tanbur, rubob, dutor. Davr o'tishi bilan har bir cholg'u qaysi joyda rivojlangan bo'lsa ijrochiligi, o'sha joyda o'ziga xos bo'lgan ko'rinishlarda ishlangan. Shu singari ud cholg'usi ham turklarda bir boshqacha, arablarda boshqacha, misrliklarda boshqacha, xuddi shundan andoza olgan yevropada Lyutniya bor. Rossiyada domra bor, balalaykalarni kelib chiqishi ham udga borib taqaladi. Aynan mana shu "lyutna" cholg'usining nomi ud cholg'usi nomidan olingan. Ya'ni arabchada "al-ud" deya talaffuz qilinganligi sababli, yevropa etimologiyasida "lyutna" iborasiga aylandi. Ispanlardagi gitara cholg'usiga ham asos bo'lgan desak mubolag'asiz bo'laveradi. Xitoyda esa uni pipa deya nomlashadi.

Ud qaryib O'rta Osiyoda XVII asrlargacha juda keng qo'llanilgan, deb taxmin qilishi mumkin. Keyinchalik esa kamroq qo'llanilgan, hamda uning xususiyatlari va funksiyasini bajara oladigan boshqa qadimiy musiqa asboblari uning o'rnini ola boshlagan. Bizning davrimizga kelib hozirda ud cholg'usi kavkaz xalqlarida, arablarda, eron, turk va boshqa yerlarda iste'moldan chiqmagan holda qo'llanilib kelinmoqda. Yaqin yillar davomida o'zbek va tojik xalqlari orasida ham sozandalarda qiziqish uyg'ondi, qolaversa, respublikamiz musiqa san'atining jonkuyarlari tashabbusi bilan ud cholg'usini mukammalroq o'rganib yana xalqimizning musiqa asboblari qatoriga qo'shishdek hayrli ishlar olib borilmoqda. Yuqorida aytib o'tganimizdek, buyuk olimlar, mumtoz adabiyotimizning ulkan shoirlari musiqa san'atini chuqur tahlil qilgan holda, inson salomatligi-yu ruhiga, tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi, qolaversa, inson hayoti va go'zalligini ajralmas bo'lagi va ramzi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. М. Ею Массоню «Находки фрагмента скульптурного карниза Первых веков нашей эры» Т., 1933 г.
2. Ою Рю Матёкубов. "Оғзаки анъанадаги профессионал мусиқага кириш". Т., 1983
3. И. Ражабов "Мақомлар масаласига доир" Т., 1963 й

MUSIQA MADANIYATI DARSLARINI TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI

Abduraxmanova Gavxar Aybekovna

Toshkent viloyati Chirchiq shahar 25-umumiy o'rta
ta'lim maktabining Musiqa madaniyati fani o'qituvchisi
Telefon: +998 94 411 67 49

Annotatsiya: Maqolada musiqa madaniyati fani o'qituvchisining o'quv jarayonini barcha bosqichlarida eng qulay va samarali metodlarini tashkil etishi, o'quvchilarning shaxs kamolotini rivojlantirishga yo'naltira olishi, ularning dunyoqarashini shakllantirish, hamda yoshlar shaxsini har tomonlama kamol toptirish to'g'risida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: pedagogik mahorat, san'at, musiqa, madaniyat, shaxs, musiqiy savodxonlik, nafosat, badiiy did, milliy g'urur.

"Musiqa madaniyati" fani dasturida o'quvchiga musiqa ta'limi berish bilan bir qatorda uning ijodkorlik qobiliyatini o'stirish, vokalxor malakalarini rivojlantirish, musiqani idrok etish, musiqiy savodxonligini boyitish, musiqaga ritmik jo'r bo'lish kabi mahoratlarini oshirish alohida uqtirilgan. Ma'lumki, musiqa tarbiyasi dastavval umum ta'lim maktablarining musiqa madaniyati darslarida amalga oshiriladi. Bunda asosan o'quvchilarning musiqiy idrok doirasi va qiziqishini oshirish bilan musiqiy badiiy didni shakllantirish vazifasi nazarda tutiladi. Unda musiqaga oid barcha bilimlar, jumladan, xor bo'lib kuylash, musiqa savodi, musiqa tinglash, musiqaga xos harakatlarni bajarish, bolalar cholg'u asboblari ritmik jo'r bo'lish kabi muhim vazifalarni amalga oshirishni taqazo etadi. Bu vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun musiqa madaniyati fani o'qituvchisidan darsni mazmunli, qiziqarli, tushunarli hamda ta'sirchan qilib o'tishi o'quvchilarning musiqiy savodxonligini boyitishda u o'zining musiqiy pedagogik mahoratidan o'rinni foydalanishni taqozo etadi. Musiqa fani o'qituvchisining pedagogik mahoratiga – o'quv jarayonining barcha shakllarini eng qulay va samarali holatda tashkil etish, o'quvchilarning shaxs kamolotini rivojlantirish maqsadlari tomon yo'naltira olish, o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantirish, jamiyat uchun zarur bo'lgan faoliyatga moyillik uyg'ota olish kabi asosiy vazifalar kiradi.

Musiqa madaniyati fani o'qituvchisining pedagogik mahoratlarining muhim jihatlari biri shundaki, u eng avval, ta'lim-tarbiya sohasida olgan bilimlarini o'quvchilarga mukammal o'rgatishi lozim. Bu albatta musiqiy ta'lim-tarbiya sohasidagi ko'pgina muammolarni hal etishda yaqindan yordam beradi. Musiqa fani o'qituvchisi o'quv tarbiya ishlarini olib borish bilan birga u o'z fanini yaxshi va chuqur bilishi, o'quvchilarni musiqa san'ati olamiga olib kirishda alohida e'tibor qaratib, ularning dunyoqarashi, fikrlashi, musiqa sohasidagi bilimlar doirasini boyitib borishi ham muhim ahamiyatga egadir. O'qituvchi eng avvalo musiqa inson hissiyatini, ayniqsa, emotsional estetik hissiyotni faol rivojlantira olishini unutmasligi kerak. Musiqa o'qituvchisi musiqa cholg'usida yaxshi chalish malakasiga ega bo'lishi, qo'shiqni chiroyli va yoqimli kuylash ovozigacha ega bo'lishi, musiqa asarini notaga qarab yaxshi ijro qilishi, o'quvchilar qobiliyatini, bilim saviyasini, ularning ijrochilik mahoratini bir-biridan ajrata olishi kerak. Musiqa o'qituvchisining musiqa asbobida asarni mohirlik bilan ijro etishi o'quvchilarga juda katta ta'asurol uyg'otadi.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, musiqa madaniyati darsida o'qituvchining mahorati har tomonlama yuksak darajada bo'lishi o'ta muhim hisoblanadi. Uning asar haqidagi kirish so'zi va dars mavzusini tushuntirib berishi, o'quvchilarni ajoyib va sehrli musiqa san'ati olamiga olib kirib, badiiy hamda ma'naviy dunyoqarashini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kushaev, I. A. (2020). Musical pedagogical fundamentals of doston art. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 10(10), 1061- 1067.
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/musiqa-madaniyati-darslarini-tashkil-etishda-o-qituvchining-pedagogik-mahorati>

ЁШЛАР ТАРБИЯСИДА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ТУТГАН ЎРНИ

Раҳматова Наргиза Долибаевна

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика
университети ўқитувчиси

Габдульманова Ильнура Минисламовна

ТДПУ талабаси

телефон: +998909183175

Аннотация: Ушбу мақолада мамлакатда ёшларга оид давлат сиёсати ҳамда ёшлар маънавиятини юксалтиришда мусиқа санъатининг аҳамияти муҳим эканлиги ёритилган.

Калит сўзлар: жамият, ёшлар, сиёсат, таълим, тарбия, юксак маънавият, ижтимоий фалсафа, маънавий камолот, тараққиёт, мустақил дунёқараш.

Ҳар бир жамиятнинг, унда яшайдиган инсонларнинг тақдири ва келажаги албатта давлатларнинг етакчи кучлари ҳисобланмиш ёшлар тарбияси билан чамбарчас боғлиқдир.

Юртимизда ёшларнинг интеллектуал ва ижодий салоҳиятини мустаҳкамлаш, уларнинг мамлакатимизда амалга ошириладиган ислохотларга дахлдорлигини ошириш борасида улкан ишлар олиб борилмоқда. Чунки, замонавий билим ва кўникмаларга эга, мамлакатнинг муносиб келажаги учун жавобгарликни ўз зиммасига ола биладиган баркамол, мақсадга интилувчан ва серғайрат ёшларни тарбиялаш бугуннинг энг муҳим вазифаларидан биридир. Ёшларнинг таълим олиши, касб-хунар эгаллаши учун замонавий шароит ва имкониятлар яратилган. Ёшлар қанчалик маънавий баркамол бўлса, турли ёт иллатларга қарши иммунитетини ҳам шунча кучли бўлади. Маълумки, Президентимиз ижтимоий, маънавий-маърифий соҳалардаги ишларни янги тизим асосида йўлга қўйиш бўйича 5 та муҳим ташаббусни илгари суриб, ёшларга эътиборни кучайтириш, ёш авлодни маданият, санъат, jismoniy тарбия ва спортга кенг жалб этиш, уларда ахборот технологияларидан тўғри фойдаланиш кўникмасини шакллантириш, ёшлар ўртасида китобхонликни тарғиб қилиш, хотин-қизлар бандлигини таъминлаш масалалари давлат сиёсати даражасида эътиборга олинди.

Бугунги кунда юртимизда амалга ошириладиган ёшларга оид давлат сиёсати эса қадимдан ота-боболаримиз томонидан шаклланиб келган асл миллий ва диний қадриятларимизни аҳамияти нечоғлиқ муҳим эканини кўрсатиб бермоқда. Айниқса, янгиланаётган Ўзбекистонда “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” тамойилига асосланиб, миллий ғоя ва унинг мафкуравий негизларини пухта ишлаб чиқиш, ёш авлодни болаликдан миллий ғурур, ватанпарварлик руҳида тарбиялаш янада долзарб аҳамиятга эгадир. Ёшларнинг ўз миллий замини ҳамда илдизларини чуқур билиши ва улардан ғурурланиши том маънода ватанпарвар бўлиб шаклланишида муҳим омилларидан биридир. Бу борада ёшлар тарбиясида мусиқа санъатининг ҳам алоҳида ўрни бор. Кўпгина илмий тадқиқотларда халқ мусиқа мероси таркибидаги фольклор, мумтоз ва мақом куй-қўшиқларини юксак тарбиявий-таъсирчанликка эга эканлиги, уларни ёшлар маънавий оламига чуқурроқ сингдириш, бадиий-эстетик тарбиясида тўғри ва мақсадли фойдаланиш орқали юқори самарадорликка эришиши мумкинлиги асослаб берилган. Шу ўринда Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг куйидаги фикрларини келтириш мақсадга мувофиқдир: “Агар биз асл, ҳақиқий санъатни билмоқчи, ўрганмоқчи бўлсак, аввало мумтоз мақом санъатини билишимиз, ўрганишимиз керак. Агар биз санъатни, маданиятни кўтармоқчи бўлсак, аввало, мумтоз мақом санъатини кўтаришимиз керак. Мақом оҳанглари, мақом руҳи ва фалсафаси ҳар бир инсон калбидан, аввало, униб-ўсиб келаётган ёш авлодимизнинг онги ва юрагидан чуқур жой олиши учун бор имкониятимизни сафарбар этишимиз зарур”.

Ҳақиқатдан ҳам халқ мусиқа меросида энг оммавийлик касб этувчи қўшиқчилик ижодиётига оид фольклор, мумтоз ва мақом асарларининг бадиий мазмуни таҳлил қилинса, уларда “халқ донишмандлиги”нинг энг улуғ ва олийжаноб ғоялари мужассамланганлигини кўриш мумкин. Масалан, фольклор йўналишидаги халқ қўшиқлари ўз мазмунида халқ

ҳаётининг энг муҳим, ўзига хос турли кўринишлари ва қирраларини акс эттирадики, муסיқа дарсларида уларни ўрганиш ўқувчи-ёшларни миллий ўзлигини англашларида бекиёс аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйҳати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Халқаро мақом санъати анжумани очилишидаги нутқи//www.газета.уз, 2018 йил 6 сентябр
2. С.Ғозиев Маънавий комиллик сирлари. – Т., Истиқлол, 2005

"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР" МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 28-КЎП ТАРМОҚЛИ ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

(15-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.05.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000
